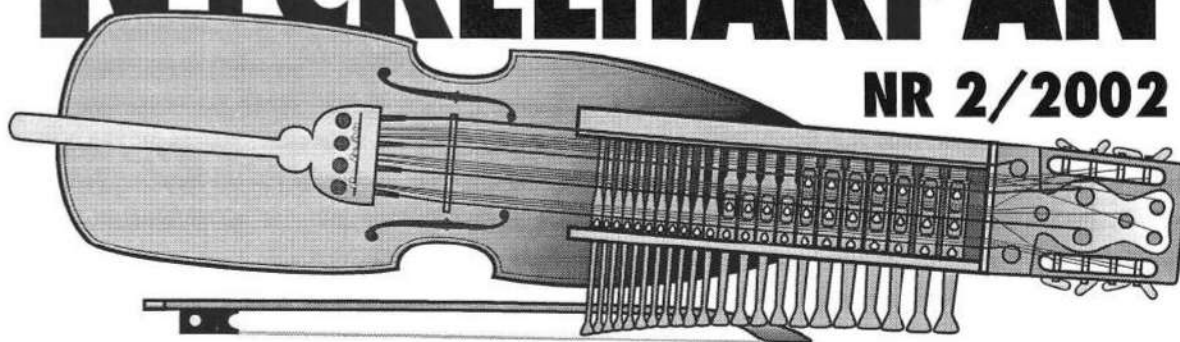

NYCKELHARPAN

NR 2/2002

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS MEDLEMSTIDNING

ERIC & LASSE – NY CD

OLOF OCH PER HELLSTEDT

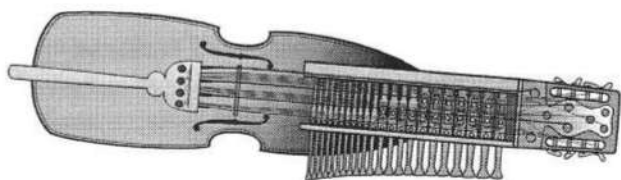
REKORDSTÄMMA I MARKARYD

MÄSTARBYGG 2002

BYSS-CALLE STÄMMAN 20 ÅR

GÅS-ANDERSPOLSKA

M.M.

NYCKELHARPAN NR 2/02

Årgång 16.

Medlemstidning för Föreningen Nyckelharpan.

Utkommer med 4 nr per år. ISSN 1401-2936

Adress: Föreningen Nyckelharpan, c/o Möllerman
Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Ansvarig utgivare: Sture Möllerman.

Redaktion:

Sture & Marianne Möllerman, tel 08-768 13 66.

Anne-Marie Tärnström, tel 08-89 91 80.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej kopieras för publicering utan medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara på redaktionen senast 10 augusti.

MEDLEMSSKAP

I Föreningen Nyckelharpan kan du välja antingen fullt eller begränsat medlemskap.

Fullt årligt medlemskap erhålles mot inbetalning av 125 kr på föreningens postgirokonto nr 491 82 94 - 2.

Väljer du lägre medlemsavgift, 100 kr, erhåller du tidningen Nyckelharpan men avstår från all övrig information.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

		Telefon
Ordförande	Sture Möllerman	08-768 13 66
Kassör	Kjell Wigforss	08-758 17 55
Sekreterare	Anne-Marie Tärnström	08-89 91 80
Ledamot	Monica Hedelius	08-754 24 57
Ledamot	Annika Ohlsson	08-754 21 57
Suppleant	Bo Nilsson	08-716 96 96
Suppleant	Bertil Svensk	08-556 512 62

Föreningen Nyckelharpan org. nr 80 20 11-4289

www.nyckelharpan.org

OMSLAGSBILDEN

Nya styrelsen fotograferad vid senaste styrelsemötet. Namn och förtroendeuppdrag finner du i rapporten från årsmötet på sid 3.

Bilden togs av Marianne Möllerman.

INNEHÅLL

i detta nummer

Eric & Lasse – ny CD	sid. 3
Årsmötet	sid. 3
Rekordstämma i Markaryd	sid. 4-5
Mästarbygg 2002	sid. 6-7
Byss-Calle stämman m.m.	sid. 8
Hellstedts Brudmarsch	sid. 9-10
Ännu en lyckad kurs i Tobo	sid. 11
”Sadam”, Gås-Anderspolska	sid. 12

Nästa
manusstopp
10:e augusti

Medlems- avgiften 2002

Är du en av de medlemmar som glömt att betala in årsavgiften till Föreningen Nyckelharpan? I så fall får du en liten påminnelse i form av ett inbetalningskort bifogat detta nummer av tidningen. Använd gärna detta, såvida du inte gör din inbetalning ”över nätet”.

Du väljer själv vilken form av medlemskap du önskar. Förutsättningarna finner du i redaktionsrutan till vänster.

Eventuella adressändringar skickas till vår kassör Kjell Wigforss, Lyckostigen 4, 183 56 Täby.

BIRGER GUSTAFSSON AB

är Föreningen Nyckelharpan sponsor i form av mycket generösa villkor vid tryckning av vår medlemstidning. Vi tackar alla hos Birger Gustafsson AB som på detta sätt stöder vår verksamhet.

Musik sägs vara en av de aktiviteter som engagerar flest centra samtidigt i människans hjärna.

Vad är det då som pågår när musik pågår?

Jo, man lyssnar – hör, känner igen, förstår, analyserar. Man berörs känslomässigt – emotioner. Läser noter – ser, tolkar inlärda symboler. Utför musik – sjunger: ljuda, kombinera med språk, – spelar: motorisk aktivitet, händer, munnen, fötter, samordning! Komponerar, improviserar – nya musikidéer, abstraherar, noterar, skriver. (Ur Jan Fagius: Hemi-sfärernas musik. Om musikhanteringen i hjärnan)

Att hålla sin hjärna i gång är något av det viktigaste man kan göra för att inte bli försöffad. Har man dessutom roligt när man spelar – och det har man ju – stimuleras produktionen av endorfiner, vilket i sin tur ökar välbefinnandet.

Med andra ord ska man spela mycket.

– Inte en dag utan ett stråkdrag!

Sture Möllerman, ordf.

Fyra stipendiater

Eric Sahlströms Minnesfond har i år delat ut inte mindre än fyra stipendier till ungdomar som vill gå på kurs i Ekebyholm veckan efter midsommar.

De lyckliga stipendiaterna är: Sunniva Abelli från Bromma, nyckelharpa; Robert Eriksson Läby, nyckelharpa; Lovisa Friberg Täby, fiol och John Granlund Åland, fiol.

Stort Grattis!

Årsmötet 2002

Föreningen Nyckelharpans årsmöte hölls i år den 6 mars i Hartwickska Huset, Gästabudsalen med tolv närvarande medlemmar.

Dagordningen som föreslagits i kallelsen godkändes och förhandlingarna genomfördes utan svårigheter. En liten justering av den förelagda verksamhetsberättelsen: medlemsantalet skulle den 31/12 2001 vara 374 medlemmar och inte som angivits 352. En ökning med 22 st.

Mötet beslöt en höjning av medlemsavgiften nästa år från 125 kr till 150 för fullt medlemskap och från 100 till 120 kr för reducerad avgift (enbart tidningen Nyckelharpan).

Styrelsens sammansättning ändrades genom att Karin Wester som hade varit ordinarie avböjt omval. Karin ersattes av tidigare suppleanten Annika Olsson. Hon i sin tur ersattes av nyvalde Bo Nilsson från Nacka.

Som revisorer omvaldes Paul Westman och Björn Kallstenius. Som valberedning Christer Kvarne - omval och Ingemar Skoglund - nyval.

En inspelning med Eric Sahlström och Leonard "Viksta-Lasse" Larsson från en konsert på Uplands nation i Uppsala 1968.

Storspelmännen Eric Sahlström och Viksta-Lasse gjorde under sin tid en mängd bejublade framträdanden. Många av dessa blev dokumenterade, men långt ifrån alla nådde den större offentlighet som de förtjänade. Denna inspelning från Uplands nation i Uppsala är en av dessa och en av de bästa och mest representativa för Eric och Lasses samspel.

Ett samarbete mellan Eric Sahlströms Minnesfond och Fonden till Viksta-Lasses minne med hjälp av frivillig arbetskraft har nu resulterat i denna unika CD-utgåva.

13 låtar som varvas med spontant prat och publikens ovationer kommer med all säkerhet att göra denna inspelning till en uppländsk folkmusikklassiker.

Skivan finns ännu inte tillgänglig; den kommer att släppas under Eric Sahlströms spelmansstämma i Vendel. Försäljning kommer att ske även under nästkommande helg – på Viksta-dagen. Därefter kan man köpa "Eric & Lasse" via Eric Sahlströms minnesfond och Fonden till Viksta-Lasses minne.

I årets planering föreslogs förutom den redan planerade Tobokursen i april även en enklare endagskurs i höst samt bussresa till en spelträff i Sörmland.

Efter årsmötet hade vi glädjen att få ta del av instrumentbyggaren Lasse Lundells kunskaper i bl a nyckelharpbygge. Lasse hade dessutom tagit med sig mycket välgjorda ritningar till både nyckelharpor och fiddlor. Vi hoppas att framöver kunna presentera mer om Lasses många friska idéer och om hans instrumentbyggen.

Kvällen avslutades som brukligt med en hel del låtspel tillsammans.

På tidningens förstasida presenteras 2002 års styrelse med bild tagen i Möllermans hall.

Från vänster: Kjell Wigforss kassör, Monica Hedelius ledamot, Bertil Svensk suppleant, Annika Ohlsson ledamot, Anne-Marie Tärnström sekreterare, Sture Möllerman ordförande och Bo Nilsson suppleant.

REKORDSTÄMMA

Lördagen den 16 mars gick den 11:e Nyckelharpsstämman av stapeln i Markaryd i södra Småland. En stämma med 36 deltagare varav 35 aktiva spelmän och en beundrande lyssnare (undertecknad) till en dag fylld av spelglädje och välljud.

Arrangerande förening är Laganbygdens Nyckelharpor med Maja Nilsson som samlande kraft för stämman och med Lennart Dunér som spelledare. Under flera år har stämman i Markaryd haft ca 25 deltagare från i första hand Halland, Småland och Skåne varför årets stämma innebar ett deltagarlyft på hela 40 %.

Lokalen var arrangerad så att ca 20 spelmän kunde sitta i en välordnad ring med närhet och ögonkontakt med alla övriga – perfekt när allspelet startade med: Gånglåt från Skärsjödal och fortsatte med Gotländsk brudmarsch, Bondesson-vals, Harpolek, Örbyhuspolska och Björklinge gånglåt. Allt till sköna toner från välstämda harpor.

Sen startade en önskerunda med samtidig presentation av spelmän och spelkvinnor. Stämmans nestor Evert Nilsson (88) från Djurslöv började rundan tillsammans med Aina Öhlander och Ragnar Radeby med: Visa från Tottarp.

Fram till kaffepausen hann man med ytterli gare 7 låtar: Ungkarlspolska efter Strömberg, Nästorka – en låt av Kennet Lommebös?, Kyrkpolska, Normandrillen, Brudmarsch från Jämtland, Kerstin Anderssons vals och Båtsman Däck.

Under tiden hade ytterligare 15 spelmän dykt upp vilket gjorde behovet av större lokal akut – så – efter ytterligare 8 låtar flyttade vi upp till hotellets festvåning som röjts från onödigt möblemang och i stället en ny och större spelcirkel med plats för alla 35 spelmännen. En ny önskerunda tog vid där jag noterade att alla hann få en egen önskelåt spelad före middagen.

En särskilt varm applåd gavs åt Bengt Andersson och Eva Johansson från Urshult när de på silverbasharpa och fiol bland annat framförde Aftonvals och Brudmarsch från Tolg. Bengt och Eva mötte ledet av spelmän med mera skön musik i trappan på väg upp för en ny omgång låtar efter maten.

Både Maja Nilsson och jag själv har en lista på över 70 låtar utöver de ovan nämnda som spelades under eftermiddag och tidiga kvällstimmar. En lista som kanske kan vara intressant för den som vill veta vilka låtar som ligger de sydsvenska Nyckelharpspelarna varmast om hjärtat.

Spelandet fortsatte en god stund till sena kvällen med ytterligare låtar dock ej noterade.

En intressant detalj – bland instrumenten fanns även dragspel och gitarr som följsamt och behagligt följde harpospelet – utan att "ta över" något som man annars kan råka ut för.

Henry Öhlander Lomma

Aftonvals med Bengt Andersson på silverbasharpa och Eva Johansson på fiol.

Laganbygdens Nyckelharpor med spelledaren Lennart Dunér överst i mitten och stämno-samordnaren Maja Nilsson längst ner till höger.

Bilden till höger Några av deltagarna med nestorn Evert Nilsson 88 i mitten vid sidan av den samlande kraften Maja Nilsson.

I MARKARYD

Hej, go' vänner!
Så roligt det var att vi blev så många! Och att det lät så skönt med alla harporna! Det var faktiskt rekord, 35 personer, ja, till och med 36 tror jag.

Det blev ju plats till alla, även om vi fick vandra runt lite i hotellet.

Vi spelade så att taket höjde sig nästan till himlen, då alla de väl-klingande harporna stämde in, och när Bengt och Eva spelade, var det faktiskt himmelsk musik, så fint lät det! Det var den 11:e nyckelharpstämman i Markaryd. Kanske det blir fler! Men jag skriver ner alla adresserna Ni antecknade, så har Ni chansen att hitta varandra och spela tillsammans eller utbyta erfarenheter tills vi ses ett annat år. Och alla låtarna, som spelades så länge jag var med, skriver jag också, så kanske Ni kan erinra Er hur dom var, och kolla om Ni minns dem!

Allspelslåtarna var:

Gånglåt fr Skärsjödäl
Götländsk brudmarsch
Bondesson-vals

Harpolek
Örbyhuspolska
Björklunge gånglåt

Sen startade önskerunda med presentation av spelmänn och spelkvinnor.

Evert Nilsson från Djurslöv startade tillsammans med Aina och Ragnar.

Önskelåtar:

Visa från Tottarp
Ungkarlpolska efter Strömberg
Nästorka, av Kennet, Lommebös
Kyrkpolska

Normandrillen
Brudmarsch fr Jämtland
Kerstin Anderssons vals
Båtsman Däck

Ja, där någonstan blev vi räknade och snart blev det kaffe. Kanske någon liten låt blev borttappad. Och efter kaffet fick vi maka oss upp till övre våningen.

Nu kommer hela raden av låtar:

Vendelpolska
Brädgårdsvals
Sörens polska
Flickorna Svensson
Polska efter Viklund, Medelpad

Hambo på logen
Masbovals
Vals fr Bönnestorp
Per-Eriks gånglåt

Efter maten spelade vi:

Skånevals
När fan sprang ihjäl sig på
Dalamosse eller Glöfse mosse
Den låghaltes(eller Rasmus) polka
Tomas vals
Långbacka-Jans gånglåt
Landholms polska
Bror Dalgrens hambo
Skänklåt fr Hälsingland
Örbyhuspolska
Tusenlappen, schottis
Mazurka e. Sven Thörn
Julotta
Bruastregen
Sotare Kjellman
Fredriks gånglåt
Gärdebylåten
Delsbo brudmarsch
Engelska fr Släp 1,2
Rönnåkra gånglåt
Boda-Mattes polska
Schottis fr Rödön
Kolar-Kristins polkett
Dalmarsch
Brudmarsch fr Valö
Talgöxen
Östervåla brudmarsch
Snoa fr Sannadala
Polkett fr Leufstabruk 1,2
Majas polska
Björklunds polketta
Älgbrölet
Plog-Anders schottis

Iste kornbodsmarsch (Puma)
Tobo polkett
Målarvals
Sallerup
Gärdhems Mazurka
(Morsans Mazurka)
Lillpolska (Skåne)
Hallonlöv D-dur
Vigerts hambo-polska
Brännvinsmarschen
Hambopolska fr By
Kyrkmarsch fr Liden
Polska ef Byss-Kalle, 32:an
Drammens Snoa
Svarta djävlar
Tobo-gubben
Vals ef Sahlström
Ramlösa-polka
Appelbo gånglåt
Aftonvals och
Brudmarsch fr Tolg
på silverbasharpa och fiol
Polska fr Lönsboda
Fätemyrs-vals
Namnlösen
Tores schottis
Farfars-vals
Lundkullarn
Vasshultapolkan
Skälarna
Klacken
Esse brudmarsch
Ost och bröd

Sedan var det dags för mat. God mat! En kopp kaffe. Liten godbit till, sen var vi snart redo för en omgång låtar till!

När vi kom i trappan, spelade Bengt och Eva jättefint med silverbasen och fiolen!

Spelandet fortsatte nog en god stund till, men fler och fler måste lämna sällskapet. Har de sista inte tröttnat, så spelas där än!

Maja Nilsson

MÄSTARBYGG

*Mästarbygg 2002
hålls på Eric Sahlström Institutet i Tobo
den 13:e och 14:e juni 2002.*

Årets temata:

Konstruktions- och tillverkningsmetoder av harpkroppen samt ornamentik
Kursen anordnas av Österby Folkdanslag

Medverkande personer:

Hans Gille (Preliminärt)
Christer Öhman
Esbjörn Hogmark (Kursansvarig)

Detta är den åttonde i raden av 2-dagarskurser som vi kallat "Mästarkurs i Nyckelharpbygge".

Tanken med den här kursen, liksom för tidigare kurser, är att vi skall söka inspiration till vårt eget byggande genom att titta och lyssna på gamla och nya instrument, träffa likasinnade och prova på olika praktiska moment i verkstaden. Vi har alltsedan den första kursen 1995 haft olika teman. I år skall vi ha konstruktions- och tillverkningsmetoder av harpkroppen samt ornamentering.

Vi kommer liksom tidigare år, allt efter deltagarnas egna önskemål, gå igenom alla möjliga viktiga frågor rörande nyckelharptillverkning.

Årets praktiska inslag är ornamentering
Medtag gärna egna nyckelharpdetaljer, t.ex. leklådedetaljer, nycklar och annat som du vill diskutera och jämföra med oss andra.

Liksom förra året kommer vi att hålla till vid Eric Sahlström Institutet i Tobo där vi har tillgång till verktyg mm. Vi ber dock kursdeltagarna att liksom tidigare år själva medföra egna verktyg såsom knivar, filar, slippapper mm.

Tag med era egna ornamenteringsverktyg denna gång och glöm inte antecknings-materiel, kamera och bandspelare! Vi kommer som vanligt att ha med oss ett antal instrument från varierande tidsepoker och av varierande kvalitet. De utgör grund och stöd för våra kreativa diskussioner. Hur gjorde man förr? Vad var bra och vad var mindre bra? Hur kan vi åstadkomma något som är bättre än det vi gör i dag? Vad säger dagens ungdomar om våra harpor? Vad säger våra mästare? Har de samma krav som vi eller har de krav som vi inte känner till?

Virke till lock och bottnar, gitarmekanik, cellofix, strängar och övriga nyckelharpstillsbehör kan som tidigare år köpas till förmånliga priser.

För övrigt gäller att vi skall umgås och ha trevligt i den genuina nyckelharpsmiljö som bara Österby, Österby-stämman och Eric Sahlström Institutet i Tobo kan erbjuda.

Information lämnas av Esbjörn Hogmark
tel. 0295 - 107 06, 070 - 211 04 30 eller
E-mail: esbjorn@hogmark.com

Var kan man bo? I mån av lediga rum, Boka på Institutet 0295 - 342 90.

I övrigt rekommenderas Gammel-Tammen 0295 - 212 00, Turistbyrån 0295 - 214 92 eller camping.

Skriftlig anmälan alt. E-mail till

Esbjörn Hogmark PL 206, 748 94 Örbyhus.

Kursavgift 950 kr (650 kr för studerande ungdom) sätts samtidigt in på postgiro 39 47 48 - 8, Österby Folkdanslag. Märk talongen "Mästarbygg 2002".

Sista anmälningssdag är 11:e juni då även avgiften skall vara betald.

TORSDAGEN DEN 13:E JUNI

(Preliminärt dagsprogram)

09.00 - 09.15 Kursintroduktion av Esbjörn, då vi bland annat tillsammans fastlägger vårt kursprogram.

09.15 - 10.30 Genomgång av harpkroppens konstruktion, beskrivning av tillverkningsmetoder, skillnader mellan sågade sarger och basade (formpressade) mm.

10.30 - 10.50 Kaffe

10.50 - 12.15 Praktiska demonstrationer och övningar i verkstaden. Vi visar formpressningsmetoder och metoder att såga ut sargerna i bandsåg. Olika sätt att limma ihop harpkroppen. etc.

12.15 - 13.30 Lunch på Institutet

13.30 - 15.00 Teoriavsnitt gällande ornamentik. Vad vill vi framhäva med ornamenteringen? Hur såg det ut på våra äldre nyckelharpor? Finns det något typiskt Svenskt eller Nordiskt?

15.00 - 15.20 Kaffe

16.00 - 17.30 Vi testar olika verktyg för ornamentering. Kniv, skalpell, lödkolv, slipmaskin mm

17.30 - 18.00 Vi samlas och diskuterar igenom dagens övningar samt tar upp diverse andra frågor.

18.00 - 19.30 Middag i egen regi

20.00 - Gemensam kvällsaktivitet (meddelas senare)

2002

FREDAGEN DEN 14:E JUNI

(Preliminärt dagsprogram)

08.30 - 10.00 I dag skall vi praktiskt öva att ornamentera vissa detaljer på nyckelharpan. Efter en kort sittning i Salen går vi upp till verkstaden och genomför ett antal övningsmoment. T ex ornamentering av en lockkant, en överliggare till leklådan och en nyckelskalle.

10.00 - 10.20 Kaffe

10.20 - 12.15 Fortsättning på praktiska övningar i verkstaden.

12.15 - 13.30 Lunch på Institutet

13.30 - 15.00 Fortsättning på praktiska övningar i verkstaden.

15.00 - 15.30 Kaffe

15.30 - 16.30 Samling i Salen. Vi ägnar en del av tiden till att gå titta på varandras ornamnetikalster. Vi skall också i lugn och ro hinna diskutera deltagarnas medhavda instrument och andra detaljer. Detta kan ske i större eller mindre grupp, allt efter önskemål.

16.30 - 17.00 Kurssammanfattning under måttet "ORDET ÄR FRITT" Här tar vi upp sådant som vi vill ha svar på innan kursen är över. Kort kursutvärdering.

17.30 - 18.30 Middag i egen regi

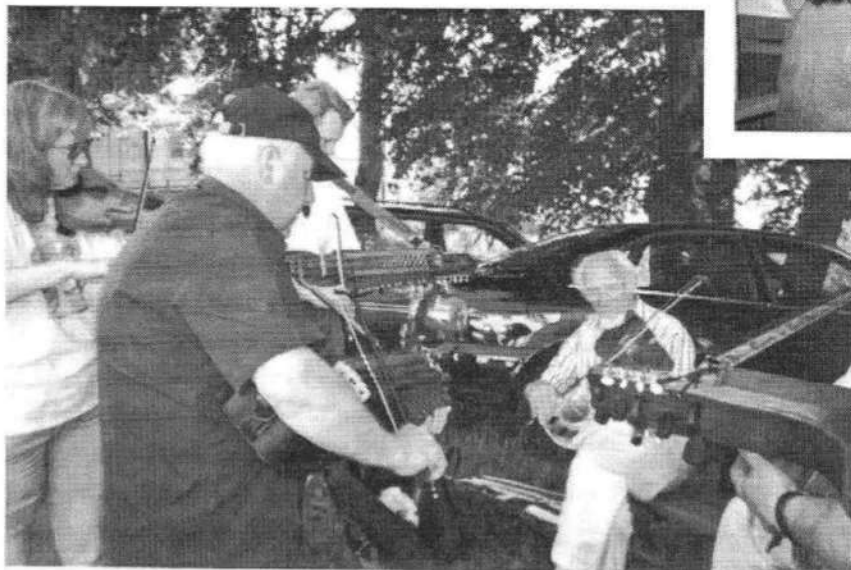
18.30 - Vi går till Hembygdsgården i Österby dansar, spelar och umgås i största allmänhet

Vässa stråkarna, nu är det snart Ekebyholmsdags!

Grattis till alla er som har fått förmånen att komma med på årets Ekebyholmskurs. Vi önskar er en trevlig och givande vecka.

Här kommer några bilder från förra året. Skicka gärna bilder till Nyckelharpan – inte bara från Ekebyholm utan även från alla sommarens stämmobesök.

Annika Olsson

Byss-Calle stämman för 20:e gången

på Älvkarleby gammelgård 18 augusti 2002

Byss-Calle stämman hålls årligen 3:e söndagen i augusti, i år den 18 augusti, till minne av älvkarlebyspelmannen Carl Ersson Bössa, Byss-Calle, 1783 - 1847.

Den första stämman hölls 1983, 2000 år efter hans födelse. I år hålls alltså den 20:e stämman i följd. Spelledare är Leif Alpsjö, som så varit genom alla år.

Stämman inleds med gudstjänst i Älvkarleby kyrka klockan 11.00. Särskilt inbjudna spelmän medverkar i kyrkan. Klockan 12.00 sker allspel vid Byss-Calle stenen mitt emot kyrkan, intill Gammelgården. Därefter uppspel, enskilt eller i grupp, på Gammelgårdens tun till ca kl 16. De som spelar Byss-Calle låt får en plakett. Folkdans och en sväng om på den gamla trösklogen till Åkerbypojkarna avslutar den officiella delen. Buskspelet kan fortsätta i flera timmar om vädret tillåter.

Spelmän går in fritt och bjuds på spelmansmat; populära rätten köttbullar och mos.

Byss-Calle levde och verkade i Älvkarleby. Till yrket var han småbrukare på de ägor han hade fått som fördel från föräldrahemmet. Han var också fiskare. Han fiskade lax i Dalälven nedströms Älvkarlebyfallen och strömming i havet. Strömmingsfisket bedrev han från sin sjöbod i Bill-

hamn på Billudden, som är Uppsalaåsens försvinnande i havet på nord-upplandskusten. Han hade dessutom ett avlönat yrke som prämroddare för Söderfors bruk. Ankare och järnvaror från bruket, även från Älvkarleö bruk, kördes med häst till Dalälven nedströms älvkarlebyfallen varifrån de prämroddes ut till havskusten vid Skutskär där omlastning skedde till de stora skeppen; vilka tog frakterna till Stockholm, för vidare transport ut i världen.

Känd har han blivit som nyckelharpspelare. Från bygden och bygdens liv fick han inspiration till sina polskor, valser, marscher, stek- och skänklåtar. Han var spelmannen som kallades att spela på bröllop, danser, midsommar- och julfester. Hans spel i norra Uppland är väl omskrivet. Historier om hur låtarna kom till finns bevarade liksom övernaturliga historier kring spelandet.

Han gifte sig med en skolmästaränka som tog fyra småbarn med sig till Byss-Calles stuga. Tillsammans fick de sonen Johannes (Jan) Carlsson Bössa. Jan ärvde spelmansgåvan och spelade vidare i älvkarlebybygden efter pappa Calles död, fram till 1874.

Nacka Hembygdsgille fyller 75 år

och firar detta lördagen 24 augusti på Myrsjöns Festplats i Orminge. Festligheterna beräknas börja kl 13.

Det blir utställningar, dans och buskspel. Dessutom demonstration av nyckelharpbygge med möjlighet till provspelning. Har du inte dansat tidigare kan du även testa dig i detta konststycke.

Hur hittar man till Myrsjöns festplats? Jo, se Stockholms telekarta sid 45 med fortsättning sid 46 A2. Eller buss nr 417 från Slussen mot Hasseludden

Spelträff i Lohärad

Lördag 10 aug blir det som förra året en spelträff i Loskälva, hembygdsgården i Lohärad. Strax söder om sjön Erken i Uppland.

Åker du E18 mot Norrtälje, ta av vid Uppsala avfarten strax innan Norrtälje; sedan är det inte svårt att hitta till spelträffen i Lohärad.

Alla spelmän får gratis entré och bjuds dessutom på kaffe och smörgås. Vid eventuellt dålig väderlek finns gott om spelutrymmen inomhus. Om någon blir dansugen och spelmännen ställer upp med musik finns även utrymme för både polska, vals och schottis.

Ytterligare information: Arne Rydell 0176 - 132 32

Hellstedts brudmarsch

Ja den känner nog de flesta harpspelmän till, men vem var Hellstedt? Och vem var bruden? Näja, åtminstone det sista lär nog aldrig gå att få fram. Om Hellstedtarna är de enda uppgifterna som finns efter August Bohlin, som anges intervjuad 1950 av Rune Lundqvist; ULMA 204 00. Tidangivelsen är det första, men långt ifrån det sista tveksamma som förs fram i sammanhanget – Bohlin avled på våren 1949.

Det har sina sidor att leta och sammanställa material om spelmän, när man tillräckligt djupt infinner sig uppgifter som ser konstiga ut och ibland omöjliga kan stämma. Något som Jan Ling 1967 kommenterade i sin avhandling: ”Då denna undersökning inte avser att behandla spelmännen och byggarnas biografier kommer denna fråga (om att litteraturen om populära spelmän är av mycket skiftande värde) inte att närmare behandlas. En kommande forskning bör utgå från arkivuppgifter i första hand och med dessa som ’facit’ granska artiklarna och de muntliga traditionerna.”

Hans klarsynthet bekräftas i snart sagt alla de fall man skrapar på ytan av spelmansmyter. Däremot är det långt svårare att komma åt hur det egentligen förhöll sig, men i de fall man kommer någon vart finner man att spelmannen i regel var en vanlig, enkel människa som tyckte om att spela. Som någon har konstaterat: ”I vår generation levde vi bara. Vi tänkte inte på vilka vi var eller något sånt, vi föddes bara, levde, fiskade och odlade, åt vår hemlagade mat, dansade i ungdomen, spelade litet musik, blev gamla och dog, och ingen kom och störde oss.”

Ett exempel på ovan sagda är historierna om Hellstedtarna; två nyckelharpospelmän far och son Olov och Per. Jag halkade in på dem i samband med en kartläggning av spelmän samtida med Byss-Calle och påstått verksamma i dennes krets. Låt oss se vad kyrkböckerna avslöjar, för uppgifter om Hellstedts har jag att tacka hembygdsforskaren Torbjörn Norman i Björklinge.

Olov Helgstedt föddes den 18 feb 1745 i antagligen Mickelsbo, Björklinge s:n och dog 1819 i Tobo bruk, Tegelsmora s:n. Föräldrar var Petter Helgstedt, död någon gång 1748-1756, och Helena Linman, född den 19 augusti 1710 i Västland s:n. Fadern var befallningsman och skrivare i Hälgmyra, Viksta s:n, och tjänade hos mönsterskrivare (kompanichefens skrivbiträde vid ett regemente) Petter Wernander i Jällsta fram till dennes död 1735.

Eftersom husförhörslängderna inte finns bevarade från Olovs uppväxttid vet vi ingenting mer om honom förrän från när han just gift sig och 1766 dyker upp som nygift skraddardräng med hustru Carin Persdotter (1740-1818) och nyfödd dotter som inhysesfolk i Bokarby, Vendel s:n. De blir

här helt kort och noteras ”borta Tobo”, och vi återfinner dem 1767 som inhyses där i Pesarby, Tegelsmora s:n, under sockenskraddaren Simon Ersson, f.1751. Märkligt nog anges barnen; Lena Caisa 1766, Margtha 1768, och Petter 1771, alla födda i Bokarby, samt en dödfödd son 1776 i Stenstugan, samtidigt som fadern anges vara sockenskraddare i Tegelsmora. Hans ställning verkar vacklande på mer än ett sätt då han 1778-1784 i står som ”Sjudare” i Pesarby, d.v.s ett av samhällets sämst ansedda yrken som salpetersjudare. Dessa hade att med vissa års mellanrum gå till bönderna och gräva ut deras gödselstackar för att utvinna salpeter, som behövdes för kruttillverkning. Från 1785 och livet ut står Olov skriven som dagakarl vid Tobo bruk, först invid sonen Petter, också dagakarl, och de sista åren boende hos dennes måg: statkarlen Erik Andersson Wenngren. Den senare var för övrigt inte släkt med Sahlströmarnas mor Kristina Katarina Wenngren, hon var skraddardotter från Botarbo, det ligger i närheten av Trollrike där Sture Sahlström nu bor.

Sonen Petter Hellstedt, eller Per Olsson som han senare skrivs, föddes den 15 juni 1771 och dog den 9 december 1855. Han blev sin födelsebygd trogen och gifte sig med ett grannbarn hemma i Tobo: bruksarbetardottern Catharina Persdotter, (1765-1850). Paret får barnen: Cathrina 1797 – hon tog till Tierp 1821; Anna Margreta 1801 – hon blev gift med statkarlen i Tobo: Eric Andersson Wenngren, född 1801 i Botarbo, Vendel, och död 9 april 1872, samt Helena Lovisa 17 sep 1806 – hon vistades i Vendel 1823-1828 men kom hem och blev 1829 gift med Eric Bohlin (1797-1842) som då var bruksarbetare i Strömsberg men snart nog tog över skogvaktarskapet efter sin far i Ralbo, Tolfta s:n. Sitt familjenamnet Bohlin tog Eric under tiden som dräng på några håll i Västland s:n 1817-1821. Inga Boulange eller andra valloner är synliga så långt böckerna når – fadern Matths Andersson var kolare från Försäter, Österlövsta s:n.

SPELMANSLIVET.

Tittar vi på spelmanssidan sägs att ”Olof var ofta anlitad som spelman vid bröllop och fester. Bröllopsfolket, även spelmännen, red ofta till och från kyrkan, och det berättas att Olof Hellstedt vid dessa tillfällen hade sin egen ryttarmarsch, som han alltid spelade”. Och vidare ”Han kallades ofta till Baron de Geer (1720-1778) på Lövsta (bruk) och en skänklåt, som Hellstedt skall ha spelat för för Gustaf III, då denne en gång var på jakt hos de Geer, var en utbroderad variant på samma melodi som ’Gustafs skål’”. Dåvarande kronprins Gustavs enda kända besök där ägde rum den 8 sept 1768 då han gästade bruket i spetsen för en grupp adelsmän och diplomater.

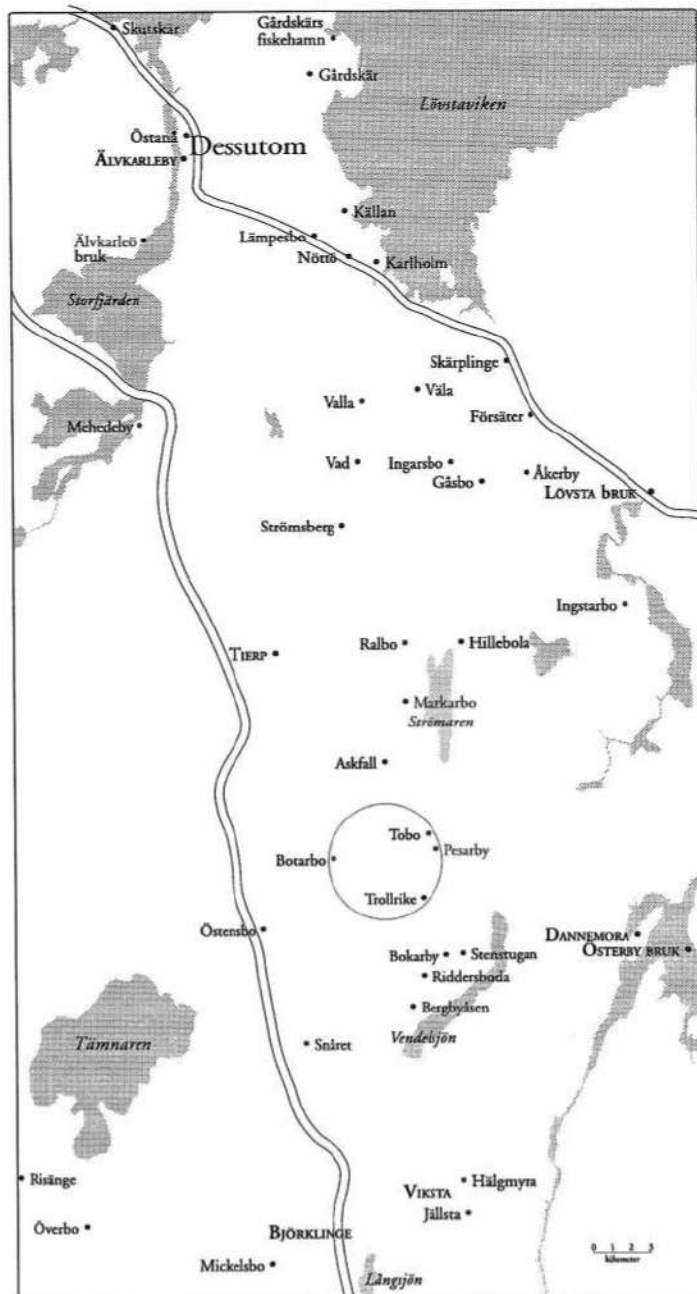
En gång hade mågen till Petter-Per Hellstedt: Eric Bohlin ”varit på färd och när han gick hem tog han vägen över Tobo äng och ned över sjön Strömaren. I sjön ligger en holme, som heter Jungfruholmen. När han kom dit, tyckte han sig höra musik, men ingen spelman...”. Nära sjöns norra spets ca 9 km fågelvägen från Tobo finns en liten holme Spelholmen. Den låt Sjöjungfrun som August Bohlin uttalade att han då ska ha komponerat, nedtecknade Carl August

Loberg i Skärplinge på tjugotalet som en brudmarsch av Byss-Calle – men han uttalade också att ”Per Hellstedt var mycket ilag med Byss-Kalle (1787-1847) och spelade”.

Det finns ingen anledning att ifrågasätta Olov och Per som spelmän, men mycket enkelt folk var de. Avståndet Bokarby-Tobo bruk är fågelvägen ca sex kilometer och Pesarby är en gård ca 600 m hitom bruket. Hela Pers och hans hustrus fasta liv: födelseorter och deras levnadsort, liksom största delen av föräldrarnas liv, utspelade sig således inom en cirkel med tre km radie.

SÅ VAD MED ALLA DESSA UPPGIFTER? EN RAD FRÅGOR INSTÄLLER SIG.

Är det rimligt tro en omvittnat starkt stånds- och modemedveten baron de Geer om att ha sänt efter en enkel skraddare ända från Vendel för att spela? – Han hade ju redan en drös med bra harpspelmän hemmavid om han till äventyrs skulle ha velat höra någon bondspelman.

En familjeansvarig dagakarlar vid ett bruk kunde knappast vara borta ens en kortare tid från sitt arbete utan att mista bostad och arbete. Det är en aktningvärt och mödosam sträcka mellan Tobo bruk och Älvkarleby där Byss-Calle bodde. Spelmän har av hävd varit mest aktiva i ungdomen innan de gifter sig vid 20-25 års ålder, och långt senare efter att barnen vuxit upp då de hunnit bli i femtioårsåldern. Följande detta schema skulle Tobo-Pers och Byss-Calles mest aktiva spelmansperiod ha varit gemensam ca 1819-1828. Per hade då hunnit bli 48 år, och fadern dog samma år. Den 16 år yngre Byss-Calle kan efter att ha slutat på prämtraden Söderfors-Skutskar som ungarlar ha varit friare att förflytta sig och spela ända fram till dess han vid 45 års ålder 1828 sammanfördes med en änka med fyra barn och fick annat att tänka på.

Kan det vara så att någon meddelare hört att Byss-Calle spelade ihop med en Per Hellstedt och därvid kopplat detta till de Hellstedtare han kände till – i Tobo – och så misstagit sig ifall den i sammanhanget rätte är den musikaliske bonde Per Hellstedt (1799-1851) som bodde i samma Östana som Byss-Calle och vars far var var prämkarlar på samma trad som Byss-Calle? Tobo-Per Olsson-Hellstedt står för övrigt aldrig skriven som ”Per Hellstedt”.

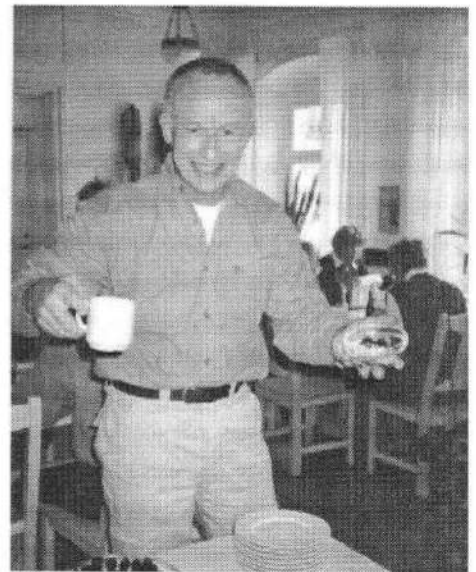
Upptecknaren Ljungqvist för även fram andra tveksamma uppgifter. Tobo-Per var aldrig skraddare till yrket, utan hela livet dagakarlar vid Tobo bruk. Han ska ha suttit och sytt hemma i sin kammare då han hörde hammarna dunka och så kommit på polskan Åkerbystålet. Varför just Åkerby som ligger fågelvägen minst två mil bort genom skogarna? Tobo-Per Hellstedts dotter Helena Lovisa blev gift med skogvaktaren och fiolspelmanen Eric Bohlin. Deras son Johan Bohlin (1841-1916) blev faderlös vid ett halvt års ålder då hans far dog i nervfeber och han var sex år när Byss-Calle dog, men sägs märkligt nog ändå ha haft ett direkt spelmansarv efter dem båda. Vem förmedlade detta till honom?

Summa summarum, låtarna var en kollektiv egendom som förvaltades individuellt till en rad lokala spelvarianter. Melodierna levde sina egna liv och vandrade omkring bland spelmännen så att snart ingen visste vem som var far till vem. Något utvecklat samspel mellan Tobo-Per och Byss-Calle verkar inte särdeles troligt, möjligen kan de ha träffats någon enstaka gång. Men myter frodas, annars är de inga myter, och förgyller så länge de inte avslöjas tillvaron för dem som inte tycker det räcker att spela.

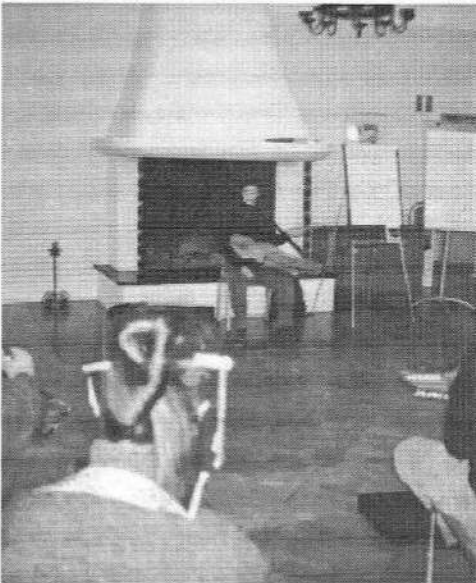
Per-Ulf Allmo

Satoko, Tommy, Åke och Kjell – fyra flitiga kursdeltagare.

Esbjörn Hogmark – kvällens gäst

Cajsa Ekstav – vår lärare i Tobo.

Nyckelharpspelet varvades med mat, dryck och skratt.

Ännu en lyckad kurs i Tobo

Text: Sture Möllerman. Foto: Annika Ohlsson

Betydligt färre (19 st) deltagare än vid förra årets helgkurs i Tobo men minst lika rolig och givande. Denna gången nöjde vi oss med en lärare – Cajsa Ekstav från Uppsala. Det blev naturligtvis mycket musik efter Gås-Anders och Viksta-Lasse, två fiolspelmän av hög uppländs rang som ligger oss nyckelharp-spelare varmt om hjärtat. Kunskapsnivån på oss deltagare var som så ofta på sådana här kurser varierande, men Cajsa lyckades ändå med konststycket att stimulera oss alla.

Som en extra begivenhet hade vi bjudit in Esbjörn Hogmark till lördagskvällen. Han kom för att visa oss några av alla de videospelningar med Eric Sahlström som han gjort. Det var ett mycket uppskattat inslag.

En av fördelarna med en kurs av det här slaget är att man

kommer bort från det vardagliga livet och kan ägna sig helhjärtat åt låtspelet. Glömma allt som ska göras hemma i form av matlagning, diskning, städning, tvätt, gå ut med hunden osv. Bara spela, spela och åter spela. Och när man kommer hem är man alldeles fullproppad av musik men ändå inte uttröttad. Nej, tvärtom. Man har även fått mer kraft och inspiration till förvärsarbetet och till hemmet.

Eric Sahlströmsinstitutet i Tobo är en plats som alla folkmusikentusiaster bör besöka. Har ni ett spelmanslag eller liknande, så boka en helg med egen lärare. Eller gå på någon av Institutets kurser eller arrangemang.

I sommar går tre intressanta kurser av stapeln: 16-20 juli nyckelharpskurs, 22-26 juli för alla folkmusikinstrument och 24-26 juli viskurs.

BSVERIGE
PORTO
BETALT

FÖRENINGSBREV

Föreningen Nyckelharpan c/o Möllerman, Riddarstigen 17A, 183 30 Täby

Den här polskan tecknade Kjell Wigforss ner efter Cajsa Ekstav under föreningen Nyckelharpans helgkurs i Tobo den 6-7 april 2002. Hon hade lärt den av Bosse Larsson, Viksta-Lasses brorson och ville med den visa hur Lasse kunde leka med rytmen i polskespelet.

Låten brukar numera ibland kallas för "Sadam" efter en spelman som skulle nynna melodin för någon som inte hade hört den och råkade då använda sig av de i tiden lämpliga stavelserna sa-dam.

GÅS-ANDERSPOLSKA

Dalaföreningen i Stockholm

I år firar Dalaföreningen i Stockholm 100 år. Det kommer att firas med bl a sång-, musik- och dansspel som heter Ett gammalt Dalabröllop.

I Stockholm ska det spelas upp på Musikmuseet den 26 oktober. I juli under Rättviksdansen spelas det också upp i Rättvik.

